

NYA AVHANDLINGAR

Marja Ågren: *"Är du finsk, eller...?" En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige*. Arkipelag, Göteborg 2006. 297 s. English summary. ISBN 91-85838-71-3.

I Sverige bor cirka 450 000 personer som antingen är födda i Finland eller har minst en förälder som är född där, det är var tjugonde invånare. Ändå är finsk bakgrund inte längre något som riktigt "räknas" när vi talar om Sverige som ett mångkulturellt och av migration präglat land. I och med att den finska gruppen blivit "integrerad", dvs. inte definieras som problematisk, är den heller inte längre "synlig", trots det substantiella bidraget till statistiken och att den har status som nationell minoritet. Marja Ågrens avhandling *"Är du finsk, eller...?" En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige* sätter fingret på frågan om relationen mellan Imerforskning och forskning om problem.

Vad händer när frågor – egentligen oftast nyanlända grupper – som definierats som samtidsproblem och socialpolitiska knäckfrågor har fått några decennier på nacken? Probleminriktningen och samtidskontexten skapar en genomgående ambivalens och paradox i forskning om mångfald. Belyser man eller skapar man problemen och kategoriseringarna? Har en forskning som inte visar på problem, akuta problem i nuet, någon legitimitet och någon möjlighet att få finansiering?

Det finns inte mycket forskning kring finsk invandring i Sverige, och ytterst lite etnologisk forskning. Ågrens studie framlagd hösten 2006 är den andra svenska etnologiska avhandlingen. En tredje lades fram vid samma tid, då etnologen Mirjaliisa Lukkarinen-Kvist disputeerade på Tema Ä i Linköping (rec. i RIG 2007/4). Ågren har genomfört vad man skulle kunna kalla en *andragenerationsstudie*, om än författaren själv vill undvika det begreppet och föredrar att tala om utländsk respektive finsk bakgrund. De båda avhandlingarna väcker frågor som förtjänar att få långt större uppmärksamhet inom Imerforskningen om migration och globalisering, frågor som rör vad som händer i ett längre tidsperspektiv.

Avhandlingens syfte är att "analysera och beskriva betydelsen av finsk bakgrund för ett antal personer i deras vardagsliv, för deras möjliga positioner i samhället samt för deras upplevelser av identifikation och tillhörighet". Studien har ingått i forskningsprojektet "Göteborg – den största byn i Salla socken", som på individnivå studerat omständigheter kring och konsekvenser av den stora migrationen mellan norra Finland och västra Sverige under efterkrigstiden, detta utifrån ett område i finska Lappland (i själva verket större än socknen Salla). Etnologen Hanna Snellman från Helsingfors var projektledare och historikern Marianne Junila, Uleåborgs universitet, har också deltagit.

Är du finsk eller...? baserar sig huvudsakligen på fältarbete. Intervjuer med fjorton personer, vars bägge föräldrar flyttat till Sverige från finsktalande miljöer i norra Finland, utgör lejonparten av fältmaterialet. Intervjuerna står dock inte ensamma som avhandlingens material. Förutom deltagarobservationer och reflektioner kring upplevelser under fältarbetet används ett brett urval av källor till ett "andra spår". Material såsom press, videoinspelningar, romaner, broschyrer, guideböcker och magasin får exemplifiera hur finnar, finskhet och Finland "görs" i olika typer av medier, med den gemensamma nämnaren att de är åtkomliga i Göteborg. Ågren betonar att hon inte gör någon samlad analys av detta material. Det är upp till läsaren att hålla reda på hur de två spåren går och korsas. Förutom mediematerialet används tidigare forskning och samhällsdebatt, liksom äldre intervjuer. Det andra spåret har fyllt en funktion som kontext till intervjuerna. Det har bekräftat eller gett nya uppslag till tolkning och fördjupning av det egna fältmaterialet.

Det är inte alltid metodiskt tydligt att det är just två spår det handlar om, men nog metodiskt korrekt att betona deras åtskillnad. Den breda kontextualiseringen, nödvändig i ett pionjärbete, spelar väl mot det specifika fältarbetet och är skickligt hanterad. Här finns å ena sidan andragenerationens personliga historier, men också en bild av den kollektiva historien kring finsk invandring och personer med finsk bakgrund i

Sverige. Det varierar mellan de olika kapitlen var betoningen ligger, men de två spåren löper bägge genom samtliga kapitel.

I inledningskapitlet, ”Vad är problemet?”, diskuterar författaren hur hennes ämne tagits emot. Omgivningen har tagit för givet att en studie av migration ska handla om problem och därför ofta ifrågasatt meningen med att skriva om finnar, eftersom dessa väl inte utgör något problem. ”Är tillvaron för personer i Sverige med finsk bakgrund per definition problematisk, eller finns det möjligheter till andra beskrivningar?” frågar sig författaren. Andra frågor är: Vad innebär ”det finska” i informanternas liv – när blir det betydelsefullt och på vilket sätt? Hurdan är relationen till Finland? Hur resonerar de kring nationella och etniska beteckningar – är de svenska i Sverige? Varför eller varför inte? Hur ser informanterna på ”finnars” position i Sverige, jämfört med ”svenscars” eller andra grupper? Påverkas de av andras föreställningar om Finland och finnar? Hur reflekterar de över sina föräldrars historier och över sin uppväxt?

De viktiga begreppen och analytiska referensramarna berörs kort i inledningen, men texten är till stor del disponerad så att teoretiska resonemang introduceras när de blir relevanta under framställningen. Begrepp som relativt kortfattat tas upp inledningsvis är bl.a. rasifiering, segregation, marginalisering, könsroller, representation, stereotyper, språk, traditioner, klassresor och minoritetspolitik. Ågren har dock i första hand låtit informanternas egna berättelser och deras utsagor om betydelsen av finsk bakgrund styra hur texten teoretiseras. Berättelserna ses inte som uttryck för en fix inre identitet, utan som respons på ett konkret sammanhang som mer eller mindre anvisar en viss identifikation. Identifikationen tänks dock, med Thomas Hylland Eriksen, hämtad ur ett förråd av potentiella identifikationsmöjligheter. Via Hylland Eriksen hänvisar Ågren till det relationella och situationella identitetsbegreppet, men också till ett inre förråd, ett råmaterial av kropp och medvetande som tas i bruk i situationen. Från Stuart Hall refereras situation och kontext i det ständiga återerövrandet av de i en viss mening stelnade och förgivettagna ”stora” historiska kategorierna som nationalitet, etnicitet, ras, kön, klass, religion och generation.

Begreppet ”dubbel diskursiv kompetens”, iakttagelser om människors kreativa växlingar mellan essentiella och processuella synsätt och deras strävan att hela tiden upplösa den rådande tillskivelsen till förmån för en annan, återkommer i avhandlingen och är att hänföra till

läsning av Gerd Baumann. En annan teoretiker som framhålls är Seyla Benhabib, kanske främst för den roll också hon ger åt det narrativa och åt samtalet, med den möjlighet det ger att både skapa och lösa upp identiteter och identifikationer utan att kognitiva eller logiska motsägelser lägger hinder.

I avsnittet ”Tillvägagångssätt och material” berättas hur forskningsfrågan växte fram under arbetet med intervjuerna samt att intervjumallen utvecklades parallellt med detta. Begreppet metod har alltså undvikits och någon tydlig diskussion om metod (fältarbetsmetod, analysmetod, tolkningsmetod och deras relation till kunskapsmål, syfte, teori etc.) förs inte. Tillvägagångssättet kan snarast kopplas till en reflexivitetsdiskussion, ett berättande om fält- och avhandlingsarbetet som en kunskapsprocess och som en del av Marja Ågrens eget liv. Reflexiviteten handlar också om att forskarens förnamn och möjligen också hennes utseende i vissa sammanhang har signalerat finskhet. Hon har under avhandlings- och fältarbetet ofta fått gälla för finsk. Det har delvis legat utanför hennes kontroll, även om hon kom att lägga stor vikt vid att tydliggöra att hon inte har finsk bakgrund. Den tillskrivna, rentav falska identiteten tas som utgångspunkt för en diskussion om usurpering och vem som har rätten att skapa och forma kunskap. Finns det en möjlighet att man kan bli anklagad för spioneri, att ha berett sig tillgång till kunskap man inte är berättigad till? Också det teoretiska plan inom vilket författaren i likhet med många andra forskare ifrågasätter gränsdragningar, kategoriseringar och fasta identiteter kommer i ett särskilt ljus genom erfarenheten av den absoluta skillnad en forskares förnamn kan göra på fältet.

Kapitel två, ”Svensk i Sverige, finsk i Finland?”, beskriver författaren som ”ett avstamp” i vilket frågeställningar och begrepp introduceras för att kunna utvecklas efterhand. Kapitlet förankrar *en metod* (ordet används här) att låta informanterna definiera vad som är finskt eller svenskt. I stället för nation, kultur eller etnicitet gäller berättandet platser, medborgarskap, rötter, språk, släktskap, seder och bruk, blod och vad man har i hjärtat. Vad gäller formell tillhörighet, medborgarskap, är de flesta svenskar. Valet av medborgarskap verkar vara vardagspraktiskt betingat. Man vill delta i val, få studiemedel, slippa resa till Finland för att göra värnplik. Ett par informanter som alltjämt är finska medborgare har snarast avstått från att välja, de bryr sig inte om de rättigheter som medborgarskapet ger.

Men vilken är relationen mellan medborgarskap

och nation? Mulinaris & Nergaards diskussion om rasifiering och kategorierna äkta svenskar och etniskt avvikande tas som utgångspunkt. Informanterna kan ju utseendemässigt passera som ”äkta svenskar”. De konstaterar att när namnet blir känt, då är man finne, ”så är det bara”. Med ett mer neutralt namn hade finskheten inte aktualiserats av omgivningen. Många säger att man är finsk i Sverige och svensk utomlands. Att finnar inte skiljer sig utseendemässigt från svenskar anges på flera ställen i avhandlingen som en betydelsefull skillnad gentemot nyare invandrargrupper. Här vill recensenten invända att för 20–30 år sedan ansågs finnar inte se ut som svenskar. Analogin med dagens situation är större än vad man vill minnas och författaren skulle här kunnat göra en intressant analytisk poäng kring rasifieringsprocesser och det relativa i dessa.

Vad är det då för Finland man har som bakgrund? Det handlar egentligen mest om ”Salla”, norra Finland, eller, skulle man kanske hellre kunna säga, barndomens sommarland med allt vad det innebär. Finland är minnesbilder som är selektiva och som härrör både från egna sommarlov och från föräldrarnas minnesberättelser, det är relationer till släkt och familj och till ett lite gammaldags jordbrukarsamhälle som sammantaget blir till en särskild plats och en särskild tillhörighet.

Den samtida staten Finland har däremot inte så stor betydelse för de intervjuades identitet. De tycker sig inte ha några vidare kunskaper om Finland i stort. Den omladdning och kraftiga statushöjning som Finlandsbilden genomgått under senare år förs på ett intressant sätt in i diskussionerna. Informanternas egna lantliga sommarlovslandskap hade kanske något gemensamt med de äldre stereotyperna kring Finland, men skiljer sig starkt från en samtida Finlandsbild av framgång och modernitet, en bild som informanterna inte byggt upp några personliga referensramar kring. Här framkommer ändå en komplexitet som vidareutvecklas i de följande kapitlen. Samma personer som ger uttryck för ovanstående säger också att man såklart inte är svensk, man har ju två finska föräldrar, hejar på Finland i hockey och känner en egendomlig saknad efter den hemvana känsla man erfor när man på en semesterresa ville visa fru och barn något lite av sin bakgrund.

I kapitlet ”På plats i staden” får vi ta del av berättelser om bakgrunden till flytten och om barndomstiden i Sverige. Tankeväckande är att informanterna aldrig har hört föräldrarna berätta om omständigheterna kring flytten eller förklara varför de flyttat. Dessa berättelser förekommer i andra sammanhang och Marja Ågren har

måst hämta material från exempelvis Hanna Snellmans och Jari Kuosmanens intervjuer. Utifrån dessa skildras hur unga människor i efterkrigsgenerationen uppfattar att de, genom sina nätverk och till stor del som utslag av slump, äventyrlusta och kortsiktiga planer, kom att hamna i Sverige och Göteborg. Under familjebildning och bosättning utvecklades nätverken, med barnomsorgslösningar, bostadslokaliseringar, arbetslag, förenings- och fritidsaktiviteter och så småningom skolklasser som tillät att man behöll det finska språket och förde det vidare till nästa generation.

De allra flesta informanterna har alltså gått i finskspråkig skolklass i sex eller nio år. Att gå över till svenskspråkig skola och att, litet senare i livet, flytta från – i några fall även tillbaka till – de alltmer segregerade miljonprogramsområdena, är två viktiga steg som tagits mot att bli ”en Svensson”, men också mot att upptäcka den egna positionen och de egna ställningstagandena till hur man vill leva i Sverige. Att förhålla sig till sitt ursprung ser informanterna inte främst som att förhålla sig till etnicitet utan snarast till klassgränser och boendesegregering.

”De finska invandrarnas problem” är namnet på en studie från år 1971 och tillika namnet på Ågrens kapitel fyra. Här behandlas den överlag negativa bild av finska invandrare som rådde mellan 1960 och 1990. Den kom till uttryck såväl i form av stereotyper och diskriminerande behandling från t.ex. sverigesvenskar och svensk press, som en social och politisk agenda om problem och problemlösning och slutligen också i sverigefinnarnas egna beskrivningar av underordning och offerproblematik. Hur påverkade detta den unga generationens självkänsla och syn på föräldrarna? Tveklöst minns många en tid då finsk bakgrund betydde utsatthet för en fördomsfull omgivning. Att undvika att bli avslöjad som finsk är ett tema. En tolkning som informanterna starkt för fram är att detta är sammanflätat med klass, att inte ha pengar, att bli klassificerad som arbetare och boende i en miljonprogramsförort.

Här förs också den migrerande generationens föräldrar och därmed ett tregenerationsperspektiv in i framställningen. Teman som tas upp är en arbetsetik och en känslkontroll härrörande ur jordbrukarsamhället. Den i Finland kvarlevande generationens erfarenheter av kriget diskuteras också. Här läggs ytterligare en generations trauman, problem och livsprojekt till de erfarenheter som *inte* förts vidare i familjeberättelserna. Kanske har detta påverkat hur de följande generationerna värderat sina egna erfarenheter? Att den flyttande

generationen inte har berättat för sina barn om flytten har alltså sin direkta motsvarighet i att deras egna föräldrar inte delgivit barnen sina erfarenheter av kriget.

I kapitlet "Vad sägs om finnar?" kommer en diskussion om stereotyper eller, mildare uttryckt, representationer av finnar i Sverige in i framställningen. Första delen av kapitlet diskuterar Finland i förhållande till postkolonial kulturteori och i förhållande till möjligheten att se en kolonial relation mellan Finland och Sverige. Kapitlets andra del diskuterar vad man skulle kunna kalla för motstrategier. I vår samtid, där Finlandsbilden också är präglad av att Finland, ekonomiskt och på en mängd andra sätt, står sig bättre än Sverige, umgås informanterna själva med de gamla stereotyperna på ett sätt som delvis är bejakande. Många informanter kommenterar räckan av stereotyper med att "det är så". De kan t.ex. beröra sina föräldrars alkoholkultur som ett besvärande inslag i barndomen. Samtidigt reagerar de alla starkt negativt när författaren visar dem en annons för Arabia som spelar på stereotyper om det finska.

I kapitlet "Det finska" utvecklas temat hur informanterna själva formulerar och diskuterar sin bakgrund och dess betydelse, inklusive dess svenska aspekter. I kapitel två visades att den första tiden som vuxen innebar ett avståndstagande från bakgrunden. Här visas att det också sker en återkoppling till värdet av den egna bakgrunden som av informanterna själva förknippas med processen att mogna som människor. Ågren kopplar detta teoretiskt och historiskt till den senmoderna människans reflexivitet och till ett sökande efter "stora tillhörigheter".

Vad är det då de beskriver att de gör som är finskt? Etnicitetsbegreppets relevans testas här som något som låter sig beskrivas genom sina specifika manifestationer. Ågren menar att ett sådant angreppssätt är poänglöst, eftersom det beskriver något som är statiskt, vilket inte passar med det hon ser i sitt material. Naturvandringar under vilka det plockas svamp och bär är en företeelse som informanterna både vidmakthåller i praktiken och kategoriserar som finskt arv. Maten – med "alla djävla lådor" som någon säger – är det som nämns först. Ändå är maten, säger författaren, inte en manifest identitetsmarkör utan något som "bara görs" och t.ex. blandas med svensk mat på julbordet eller på finskt vis ges som smakbit till grannarna. Bastubad är viktigt på olika sätt. Det nämns av någon som en finsk sed, men av andra som en stereotyp om det finska. När Marja Ågren frågar om bastubad, uppstår i ett par fall en tystnad som får henne att tro om hon sårat genom att ställa en fördomsfull fråga. Men tystnaden visar sig snarast tyda på motsatsen,

nämmligen att bastubad är så självklart förknippat med vardag och umgänge att man inte riktigt förstår frågan. "Umgås ni genom bastubad?" tolkas som en fråga gällande om man överhuvudtaget umgås.

Samtliga informanter kommunicerar ibland på finska, åtminstone med föräldragenerationen. Det som eventuellt tidigare varit en "språkskam" har nu vänts till en tillgång. Det är dock långt ifrån alla som försöker föra språket vidare till sina egna barn. Det finska uttrycks inte som tillhörighet till landet Finland. Tvärtom har de intervjuade ofta känt sig utanför under besök där. De konstaterar ånyo att de faktiskt inte har så stor kunskap om Finland. I första hand är det alltså relationen till far- och morföräldragenerationen och minnen av sommarlovens släktbesök som vidmakthålls när finskhet "görs". Det finska uttrycks snarast med kroppsliga, biologiska och genealogiska begrepp och metaforer som blod eller "kött och blod", hjärta, påbrå, rötter. Med Gerd Baumann konstaterar Ågren att man växlar mellan processuella och essentiella perspektiv, mellan reifiering och upplösning av identiteten. Intresset för den finska bakgrunden finns där, men nyanseras också ständigt för att sättas i reflexivt samband med andra identifikationer i tid, rum och social miljö.

Kapitel sju, "Finne = arbetare = integrerad?", följer upp två redan introducerade teman. Det ena är arbetet, att det var en arbetsmigration till tunga industriarbeten och att det finns en arbetsmoral förknippad med det finska. Det andra temat är det därmed sammanhängande klassperspektivet på den finska migrationen. Klass är inte bara ett vetenskapligt perspektiv som kan komma till användning i migrations- och etnicitetsforskning, det är också ett perspektiv som informanterna själva framhåller som viktigt. Många förknippar det fribrev finnarna så småningom fått från att klassificeras som invandrare med att "de alltid har arbetat". De hårda villkoren i föräldragenerationens arbetsliv tjänar också som förklaring till de egna valen för en grupp kvinnor som utbildat sig och gjort en klassresa. De kan reflektera över huruvida deras utanförskap gjort dem starkare och friare att skapa sin egen livsbana. Överlag, särskilt för männen, verkar dock själva tanken att ha ett arbete och att kunna försörja sig vara viktigare än utbildningsnivån när man diskuterar yrkesval.

Integration i Sverige har i praktiken ofta kommit att behandlas som en fråga om de inflyttades deltagande i lönearbete. "Har de som har finsk bakgrund några erfarenheter att dela med sig av till andra migranter?" frågar författaren sina informanter. De tycks inte mena

att så är fallet, samhället var annorlunda då, säger de, eftersom det fanns gott om arbeten då deras familjer kom. Man anger också att finnar ser ut som svenskar samt att de kulturella skillnaderna mellan svenskar och finnar är marginella, om man jämför med senare tiders flyktingmigration.

Det sista kapitlet, förutom en kortare avslutningsreflektion, heter "Sverigefinnar och svartskallar". Här fortsätter Ågren på den i förra kapitlet inslagna vägen att studera de intervjuades syn på minoritetspolitik och invandrarskap, i första hand för den egna gruppen, men också i relation till debatten i stort. Kapitlet inleds med hennes egen exposé över invandrarbegreppet och invandrarstatusens skiftande öden sedan ordet invandrare introducerades av statsmakten i slutet av 1960-talet. Invandrare *hade* problem, men numera verkar det mer som de *är* problem. Svenskar med finsk bakgrund, har någon sagt, har invandrarbakgrund, men inte invandrarstatus.

Vad säger då informanterna om mobilisering och identitetspolitik? Det råder "ingen odelad entusiasm" för finskspråkiga skolor, skriver Ågren diplomatiskt, och detta torde vara ett understatement. "Det är helt vansinne", säger någon; "flytta hem då, tycker jag", säger någon annan. Samtliga citerade uttrycker sig ironiskt om de politiska ambitionerna bakom erkännandet av de nationella minoriteterna. Mobiliseringen för språket och därmed en etnisk mobilisering kulminerade under 1980- och 90-talen då de finskspråkiga skolorna fick det svårare. Andra kategorier – som forskare, debattörer och skådespelare – konstateras dock engagera sig mer som identitetsentreprenörer än de som intervjuats i studien.

Ågrens informanter upplever alltså alla olika sidor, handlingar, aspekter och möten i sitt liv då det finska är viktigt och intressant, men de har ingen strävan efter en finsk tillhörighet eller att mobilisera en finsk identitet. De anknuter gärna till att de själva är invandrare och vill bejaka ett mångfaldssamhälle. Däremot tar man avstånd från en "organiserad mångfald", alltså t.ex. från en organiserad sverigefinsk minoritetspolitik eller sverigefinsk etnisk mobilisering. De intervjuade anser i de flesta fall att den problematik och eventuella segregering som präglat deras uppväxt i första hand är en klassfråga.

En svår och viktig fråga som ställs är vilka analogier informanterna ser mellan sina erfarenheter och dem som senare kommande invandrare gjort, t.ex. bland dem som flyktinginvandrat och/eller kommit i kläm under 1990-talets lågkonjunktur, som kanske är högutbildade, men har fått finna sig i att ha okvalificerade

jobb eller att vara arbetslösa och som förknippas med miljonprogramsförorter och sociala problem. Flera berättar att föräldragenerationen tar avstånd från och är fördomsfulla mot nya immigranter. Den unga generationen har en helt annan och mer positiv syn på senare migration. När de ändå kommer in på skillnader, tar de gärna upp en argumentation som säger att finnarna var välbehövda arbetskraftsinvandrare, medan den senare flyktinginvandringen kom på andra premisser och dessutom drabbades av konjunkturen och statsfinansiella kriser på ett annat sätt.

I det korta slutkapitlet sammanförs och sammanfattas linjerna. Informanterna är kapabla att hantera komplexiteten i sina bakgrunder och de förmår, som Gerd Baumann också konstaterar, komplicera föreställningen om "rena kategorier". En reflektion kring möjliga analogier med senare migranter antyds och teoretiseras på ett öppet håll sätt kring vilka tolkningar som är möjliga och vilka berättelser som kan spinnas kring Ågrens material och hur det kan användas politiskt i samtida diskussioner kring migrationens "problem". Hon vill välja den uppbyggliga berättelsen, som betonar gränsöverskridanden framför gränsdragningar.

Man kan invända att den uppbyggliga berättelsen förnekar andra former av analogier. Recensenten/opponenten har, liksom Marja Ågren ett finskklingande förnamn och kan intyga att det fram till ca 1990 fanns "utseenden" som kunde föranleda frekventa frågor om en eventuell finsk bakgrund. Och visst fanns det, som också informanterna vittnar om, under samma tid föreställningar om svårföränderliga finska kulturmönster som på olika sätt förklarades skapa problem för det svenska samhället, framför allt i miljonprogramsförorterna. Finns trots allt inte också något "uppbyggligt" i minnet av dessa förfärliga narrationer. Hur relativa rasifierande och kulturella tillskrivningar är blir en lärdom man kan dra av finnarnas historia i Sverige. Den snabba omsvängningen till att uppfatta något som problemfritt och integrerat, utan att det krävt eller varit resultat av komplicerade integrationspolitiska program, är en annan. Också utifrån "problemnarrationen" kan alltså analogier spinnas som är uppbyggliga i den bemärkelsen att de visar på överskridande och förändring som möjligheter.

Andragenerationsinvandrare är alltså ett begrepp som Ågren vill undvika, men generationsbegreppets värde som analytisk kategori belyses ändå mycket väl. Vad händer i ett generationsperspektiv? Blir migrationserfarenheterna till kulturarv och historia eller glöms de

bort och blir till ingenting? Också den finska föräldragenerationen utgjorde ett slags andrageneration, detta i förhållande till en nordfinsk krigsgeneration. En på gränsen till skakande insikt blir att de olika generationerna har tigit om sina viktigaste erfarenheter för sina barn. Oförmedlade trauman och heroiska livskamper utgör komponenter i dessa relationer mellan generationer. Hur? Är detta ett *problem*? Det vore angeläget att undersöka hur analogierna till detta ser ut för dem som kommit till Sverige som flyktingar med de erfarenheter, de relationer och kanske de tystnader mellan generationerna som det innebär.

Avhandlingen är en sofistikerad redovisning av ett stort och svårt komplex. Här finns mycket information presenterad med djup och helgjuten ”avrundning” i tolkning och argumentation. Texten är mycket välskriven. Det grundliga och komplexa sättet att redovisa empiri imponerar och har med stor stilistisk skicklighet bringats att ”tala för sig själv” i Marja Ågrens avhandling. Det innebär att slutsatser och analys framförs på ett nedtonat sätt, något som inte är ovanligt, och absolut inte opåkallat, i texter kring migration och kulturell mångfald. Begripligt alltså med tanke på laddningen i ämnet, men också något som skapar en viss otydlighet. Det är ett imponerande arbete som tillför specifik kunskap om vår största minoritet och viktig generell kunskap om migration som en process över tid.

Ella Johansson, *Botkyrka*

Blanka Henriksson: *”Var trogen i allt”. Den goda kvinnan som konstruktion i svenska och finlandssvenska minnesböcker 1800–1980*. Åbo Akademi University Press, Åbo 2007. 292 s., ill. English summary. ISBN 978-951-765-384-8.

Seden bland unga flickor att samla verser och andra inskrifter till minne av vänskap var spridd i Europa och Nordamerika under hela 1800-talet och största delen av 1900-talet; i några länder lever den fortfarande. De böcker där verserna samlades har fått olika benämningar: i USA kallas de *autograph books*, i Sverige *poesialbum* och i svenskspråkiga Finland *minnesböcker*. Verserna är av stort kulturhistoriskt intresse genom att de belyser de ideal som har påverkat konstruktionen av kvinnorollen under denna epok. Även litteraturhistoriker har intresserat sig för albumpoesin, eftersom många av verserna har haft kända skaldar som upphovsmän. Men framför

allt är det folklorister som har intresserat sig för dem, vilket är begripligt med tanke på att verserna utgör en traditionell diktgenre med många karakteristiska drag. Huvuddelen av den vetenskapliga litteraturen på området är därför skriven av folklorister.

Från flera länder, bl.a. Tyskland, föreligger doktorsavhandlingar om seden att ha minnesböcker eller poesialbum. Men Blanka Henrikssons undersökning är den första doktorsavhandlingen från något nordiskt land om seden och därför ett pionjärbete.

Det speciella med minnesböckernas poesi är att den både uppvisar en lekfull sida och en mer allvarlig. Båda sidorna blir belysta i avhandlingen, men tyngdpunkten ligger på versernas budskap om hur en ung flicka eller kvinna bör vara. Det har lett till att framställningen inte är strikt kronologisk utan snarare tematisk: vissa teman följs och jämförs med hur liknande kvinnoideal framställs i andra källor såsom dagböcker, uppfostringslitteratur, flickböcker och barntidningar, källor som främst har studerats av historiker och litteraturvetare.

Anledningen till denna fokusering kan vara att det redan tidigare föreligger en innehållsrik populärvetenskaplig historik över de finlandssvenska minnesböckerna och deras verser, Carola Ekrens *Lev lycklig! Glöm ej mig!* (2002). I Ekrens studie ligger tyngdpunkten på minnesböckerna som personhistoriska och litteraturhistoriska källor, vilket är begripligt med tanke på att de finlandssvenska diktarna Franzén, Runeberg och Topelius har lämnat betydande bidrag till genren. Henriksson har därför tvingats hitta andra infallsvinklar och fördjupa sig på andra områden.

Som sig bör i en folkloristisk avhandling för hon en teoretisk diskussion över några centrala begrepp inom folkloristisk forskning om minnesverser och andra liknande små genrer: trivialitetsbegreppet och booklore. Minnesböckernas verser har beskrivits som en genre präglad av det triviala: de är stereotypa, och de har uppfattats som sötaktiga och banala. Författaren medger att karakteristiken är motiverad, men betonar med all rätt att forskaren inte bör agera smakdomare utan behandla sitt källmaterial med respekt och försöka tolka det som en kulturyttring bland andra.

En konsekvens av hennes hållning är att hon inte har försökt försköna materialet. Tvärtom slås man av hur många av de citerade texterna som är poetiskt valhänta, felstavade och missförstådda på ena eller andra sättet. Därigenom blir texterna ett vittnesbörd om att det rör sig om en tradition bland ungdomar och barn som ännu inte har varit säkra på hur man uttrycker sig i skrift.